

Vantolkad antropologi grogrund för rasister

Milford Wolpoff, Rachel Caspari. **Race and human evolution.** 462 sidor. New York: Simon & Schuster, 1997. Pris \$ 25. ISBN 0-684-81013-1.

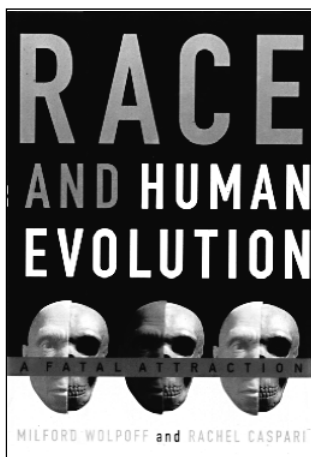
Recensent: professor Bertil B Fredholm, farmakologiska institutionen, Karolinska institutet, Stockholm.

Många rasister använder någon form av vulgär genetisk argumentation. Förespråkare för neger-slaveriet använde sig gärna av (som det senare skulle visa sig) vantolkade mätningar av kranievolym och teorier om genetiska skillnader i »utvecklingsgrad». Den »tyske Darwin» Ernst Haeckel kom att under senare delen av sitt liv utveckla en nationell och socialistisk samhällssyn, och han tolkade utvecklingsläran som en social teori. Trots att han dog redan före första världskriget kom hans romantiserande uppfattning av ett tyskt »Volk» och en arisk överlägsenhet att ge viktigt tankegodis för det efter världskriget startade nationalsocialistiska tyska arbetarpartiet. Idag finns en bred konsensus att de mänskliga generna är utomordentligt demokratiska. Icke desto mindre kan människans utvecklingshistoria tolkas på olika sätt, och i debatten om vilken tolkning som är mest sannolik har beskyllningar om rasism framslungats. Wolpoff och Caspari ger sin syn på vad debatten handlar om.

Mitokondriellt påvisad afrikansk urmoder

1987 publicerade Rebecca Cann och medarbetare en artikel i tidskriften »Nature» med titeln: »Mitochondrial DNA and human evolution». Bakgrunden till arbetet är att mitokondrierna som bekant har sitt eget DNA, och detta förs vidare genom generationerna från modern. Mitokondriernas DNA kodar för 37 gener och är inte mer än ca 16 500 baspar långt, dvs blott 0,0005 procent av den totala mängden DNA i cellkärnan. Mitokondrie-DNA har också den intressanta egenskapen att dess sammansättning förändras snabbare än det normalt nedärvda DNA. Det gör att man har nyttjat föränd-

NYA BÖCKER

ringar i mitokondrie-DNA som ett mått på den tid som gått sedan arter eller individer hade ett gemensamt ursprung. Cann och medarbetare framställde mitokondrie-DNA från 147 individer med helt olika bakgrund från alla jordens hörn. Från en jämförelse mellan dessa DNA-prov drog man slutsatsen att alla människor kunde på den maternella sidan härledas till en ursprunglig kvinna och att hon – vad mera är – med all sannolikhet levde i Afrika. Den sista slutsatsen i arbetet var att denna kvinna levde för endast ca 200 000 år sedan.

Artikeln i »Nature» fick snabbt ett stort genomslag i populärpressen, och den kom att utnyttjas också politiskt. Inte minst Stephen Jay Gould, den kände paleontologen och popularisatorn, insåg hur fyndet kunde utnyttjas. Om det är så att alla människor som lever idag har ett gemensamt och speciellt ett afrikanskt ursprung betyder detta naturligtvis att alla teorier som hävdar olikheter i utvecklingshistoria saknar vetenskapligt stöd och vittnar endast om bigotteri. En av dem som på så sätt kom att stämplas som rasist var Milford Wolpoff.

Regionalt präglad utveckling

Wolpoff hade några år tidigare tillsammans med kolleger från Australien och Kina beskrivit vad de kallade en multiregional utveckling av människan. De hade slagits av att fossila lämningar av människor från närmare en miljon år tillbaka från Kina uppvisade vad de tolkade som mongoliska drag, fossil från Sydostasien, sydasiatiska drag och så vi-

dare. De ville alltså från de osteologiska fossilfynden se tecknen på en regional variation som bland annat manifesteras i de skillnader mellan olika folkgrupper – afrikaner, européer, mongoler och australier som vi kan igenkänna idag.

Milford Wolpoff och hans fru Rachel Caspari har skrivit denna bok för att förklara varför de vidhåller sin uppfattning om en regionalt präglad utveckling av människor och inte minst för att förklara hur man kan ha den uppfattningen utan att vara rasist. Boken försöker samtidigt hävda Wolpoffs originalitet som vetenskapsman och genom hänvisning till olika auktoriteter hävda att hans tankar är väl förankrade i en solid vetenskaplig tradition. För att lyckas med detta hade krävts att författarna var lika goda stilister som huvudantagonisten S J Gould (som ju ofta lyckas med just den sortens konststycken). Eftersom de inte är det har boken en hel del longörer, och samma argument upprepas flera gånger.

Svag argumentation

Makarna Wolpoff framför flera goda argument mot den alltför enkla tolkningen av resultatet om »mitochondrial Eve», argument som också framförts av andra. Det faktum att mitokondrie-DNA inte divergerar mer bland jordens befolkning idag än att ett gemensamt ursprung för 200 000 år sedan kan postuleras betyder inte att alla idag levande människor har en gemensam afrikansk urmoder. Resultaten är förenliga med flera andra hypoteser. Vad de däremot inte påpekar i sin bok är att deras hypotes om en multiregional utveckling skulle kräva att åtminstone några genetiska markörer skulle uppvisa en stor divergens, men att sådant molekylärbio-logiskt stöd totalt saknas. Eftersom författarna på upprepade ställen hävdar att deras uppfattning bygger på att man personligen hanterat fossil från flera olika ställen på jorden blir deras argumentation i slutändan ganska svag. Den bygger på att läsaren skall förlita sig på dem som auktoriteter: vi förväntas tro på dem inte i huvudsak på grund av kraften i deras argument utan därför att deras erfarenheter är unika. Speciellt trycker de på sin analys av Neandertal-

skelett. Chansen att makarna Wolpoff har rätt minskade därför ytterligare för några veckor sedan. Svante Pääbö och hans forskarlag kunde då presentera molekylärbio-logiskt stöd för att Neandertalmänniskan inte är en stammoder för dagens européer, utan att hon var en helt annan art.

Missförstådda koncept fatalt attraktiva

Styrkan i boken är istället att den i flera kapitel beskriver antropologins delvis mycket solkiga förflutna. Inte minst visar författarna på det enorma inflytandet från Ernst Haeckels övertygelse att dagens människor har ett polygenetiskt ursprung och att dagens »raser» härrör från olika grenar på ett utvecklingsträd. Denna uppfattning företrädde långt in på 1960-talet vid Harvard university speciellt av Carlton Coon, som i sin 1962 publicerade »The origin of races» hävdade att mycket tidigt under evolutionen fem separata grenar av primatträdet utvecklats och att dessa separat, men med olika hastighet, utvecklats till människor. Att han ansåg att europeerna först nått det mänskliga stadiet och därför var mer högtstående ägnar inte att förvåna. Eftersom makarna Wolpoffs vetenskapliga position förknippats med dessa åsikter gör de ett grundligt arbete med att precisera vad dessa deras föregångare faktiskt sade och med att distansera sig därifrån. De visar mycket övertygande på hur missförstådda utvecklingsbiologiska koncept verkligen haft och fortfarande har en fatal attraktionskraft på rasister. •

Bred översikt över Huntingtons sjukdom

Peter S Harper, ed. **Huntington's disease. Major problems in neurology** 31. 2 ed. 438 sidor. London-Philadelphia-Toronto: W B Saunders Company, 1996. Pris ca 845 kr. ISBN 0-7020-2153-9.

Recensent: leg läkare Anders Lundin, psykiatriska kliniken, Karolinska sjukhuset, Stockholm.

Huntingtons sjukdom (Chorea Huntington; Huntingtons chorea) är en neuropsykiatrisk åkomma som i år firar

125-årsjubileum som diagnostisk entitet. Den amerikanske familjeläkaren George Huntingtons sjukdomsmonografi från 1872 var så pregnant att sjukdomen, fastän känd sedan tidigare, sedan dess burit hans namn. Den tidigare benämningen Huntingtons chorea har dock efter hand övergivits till förmån för »Huntingtons sjukdom» (HS), sjukdomen innefattar ju långt mer än chorean/danssjukan.

Vetenskapligt intressant sjukdom

Trots att det är en ovanlig och kvantitativt ganska obetydlig sjukdom – i Sverige en prevalens på 600–700 fall – har HS genom åren dragit till sig stort vetenskapligt och kliniskt intresse. HS är i detta avseende som ett prisma med brottytor mot en rad olika medicinska discipliner.

Nu finns en bred översikt publicerad, som i en god brittisk tradition av gott omdöme och sympatisk brist på tvärsäkerhet täcker det mesta av denna prismatiska mångfald. Huvudförfattaren Peter Harper är klinisk genetiker i Cardiff och drivkraften bakom ett mångårigt walesiskt forskningsprojekt kring HS. Bokens första upplaga kom så sent som 1991. Tidpunkten valdes av det skälet att det ivriga sökandet efter Huntingtongenen av många bedömdes kunna vara slutfört kring 1990, och den ursprungliga planen var att boken skulle ligga på bokhandelsdiskarna strax efter det att genen var identifierad. Så skedde dock inte. Arbetet drog ut på tiden, och genen identifierades först 1993. Således föreligger boken först nu, i och med andra upplagan, i det skick den ursprungligen var planerad att komma ut i.

Nästan heltäckande

Här återfinns fylliga genombgångar av neurologiska, psykiatriska och psykosociala aspekter på sjukdomen, skrivna av olika författare med gedigen förtrogenhet med ämnet. Man saknar en viss systematik i dessa avsnitt. Motorikstörningsavsnittet har en slagsida åt betoning av de ofrivilliga rörelserna, danssjukan, trots att studier på senare år visat att det i stället är störningen i den viljemässiga motoriken som har störst betydelse för patientens funktionella handikapp. I psykiatriavsnittet saknas en tydlig distinktion mellan å ena sidan de mentala förändringar som utvecklas progressivt och pa-

rallellt med övriga sjukdomssymtom, dvs de organiska personlighetsförändringarna, och å andra sidan de kliniska syndrom – förstämningssyndrom, ångestsyndrom, psykoser – som hos ett mindre antal personer uppträder endast under vissa faser av sjukdomen. Avsnittet om kognitiv dysfunktion är sparsmakat och hade förtjänat ett större utrymme – eller ett eget kapitel! – med hänsyn till dess betydelse tidigt i sjukdomsförloppet, samt hur mycket forskning som producerats inom detta område på senare år.

Framtida behandlingar

Naturalförlopp och möjligheterna till symtomatisk behandling täcks liksom utblickar mot potentiella framtida behandlingar såsom transplantation av fetala nervceller samt genterapi. Förtjänstfullt är det relativt stora utrymme som ägnas åt olika former av socialt stöd, vård och andra palliativa interventioner. Avsnittet om sjukdomens neurobiologi är uppdaterat sedan första upplagan och ger en god sammanfattning av den snabba utvecklingen och »state of the art» inom detta spännande område.

Vetenskaplig thriller

I de genetiska avsnitten – vilka omfattar cirka halva boken – utvecklas boken till en vetenskaplig thriller: det initierade referatet av den dynamiska forskningsprocess som 1983 hade sitt första stora genombrott i och med lokaliseringen av genen till fjärde kromosomens korta arm och som tio år senare kulminerade i identifieringen av den förändrade genen. Denna process speglar flera av de förändringar som ägt rum inom den medicinska genetiken de senaste decennierna, såsom hur molekylärgenetiken tagit vid där den klassiska genetiken uttömt sin potential. I det avseendet är texten allmänbildande och av intresse för en stor grupp läsare.

Ett för denna upplaga helt nyskrivet kapitel handlar – som sig bör! – om genen och dess genprodukt. Intressant är här att man nu skapar teorier om patogenesen från två olika håll. Redan före upptäckten av genen fanns observationer på cellulär nivå om excitotoxisk skada och brister i energimeta-

bolismen, som delvis kunde kasta ljus över den degenerativa processen. Den andra utvecklingslinjen är den molekylära forskning som med genen som utgångspunkt arbetar sig »inifrån och ut» till att förstå hur genprodukten kan orsaka neurodegeneration.

Avsnitt om gentest en höjdpunkt

De avslutande avsnitten om genetisk rådgivning och prediktiv testning vid HS utgör bokens absoluta höjdpunkter, mättade av kunskap, erfarenhet och insikt, skrivna av »en som varit med». Prediktiv testning är en snabbt växande medicinsk verksamhet, och erfarenheterna från HS utgör en god utgångspunkt för diskussion kring fördelar och nackdelar med genetisk testning samt psykologiska och etiska problem som är förknippade med detta. Även dessa partier har en bred giltighet utanför kretsen av Huntington-intresserade. •

Aktuell kunskap om alkoholpolitik

Griffith Edwards, red. **Alkoholpolitik för bättre folkhälsa.** 315 sidor. Stockholm: Natur och Kultur, 1996. Pris ca 470 kr. ISBN 91-27-05821-2.

Recensent: chefsöverläkare Jesper Persson, invärtes medicinska kliniken, Sydvästra Skåna (Malmö-Trelleborg).

Denna bok är ett försök att samla aktuell kunskap om alkoholpolitik. Världsledande auktoriteter inom alkoholforskningen har nu samlat ihop sig till en gemensam och uppdaterad kunskapsöversikt. Förväntningarna är och har varit mycket stora på denna bok. Kettel Bruun gav för drygt 20 år sedan ut den sedermera klassiska »Alkoholpolitik och folkhälsa». Denna bok hade mycket stor betydelse för den alkoholpolitiska debatten och kom att prägla många länders alkoholpolitik.

Det är osannolikt att denna bok får samma genomslag även om förordsskrivarna förutspår ett stort internationellt

inflytande. Men att läsa boken känns som att bada på långgrunt vatten; tryggt, välgrundat och vältempererat men inte särskilt spännande. Detta är kanske inte helt oväntat med tanke på att när 17 välrenommerade vetenskapsmän ska vara överens blir resultatet lätt okontroversiellt intill trivialitet.

Mot senare hälften av boken kommer man på något djupare nivåer, och enligt min mening är avslutningskapitlet, som är författat av enbart två författare (Thor Norström och Anders Romelsjö), det mest givande.

För en bred läsekrets

Skriften är imponerande i sin saklighet. Kunskapsläget genomgås med största noggrannhet, och för den som vill orientera sig i befintlig litteratur är boken en rikhaltig källa att ösa ur. Boken är avsedd för en bred läsekrets; från politiker till forskare inom alkoholområdet. Detta innebär en svårighet: för den initierade är innehållet stundtals tröttsamt välbekant medan för lekmannen långa stycken kan vara orimligt teoretiska och svårbegripliga (t ex den statistiska förklaringen av preventionsparadoxen kan nog vara svårsmält om man inte känner till den sedan tidigare). Dessutom medför bokens uppläggning, där man går från epidemiologisk nivå till de individuella riskerna vid alkoholöverkonsumtion, med nödvändighet en del upprepningar av sakinnehållet.

Generellt präglas innehållet av ytterst välavvägd formuleringar. Den är kemiskt ren från förhastade konklusioner och oförsiktiga tankar. Bortsett från avslutningskapitlet behandlas den viktiga sekundärpreventionen alltför summariskt. Det är anmärkningsvärt att de ideella organisationerna (t ex Anonyma alkoholister) med deras bakgrundsideologi avfärdas på en tredjedels sida. Man saknar också en kostnadsökonomisk analys av alkoholpolitiska och behandlingsmässiga insatser.

Alltför stora förväntningar

Alltså: en tung bok som inte kan undvikas i välsorterade bibliotek för alkoholforskare. Författarnamnen och de inledande orden om en presumtiv ny »alkoholbibel» skapar förväntningar som kanske inte helt infrias. Översättningen är föredömlig. •